

POLITICA P.C.R. DE ATRAGERE A ARMATEI LA LUPTA REVOLUȚIONARĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIHTLERISTĂ A POPORULUI

1. Atitudinea P.C.R. față de armată în condițiile *regimului burghezo-moșieresc* a izvorit din necesitatea imperioasă de a uni într-un singur front de luptă împotriva claselor exploatoare toate forțele progresiste ale țării — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii, tineretul, femeile, elementele progresiste din rândurile armatei.

Deși armata ca instituție reprezenta unul din pilonii principali de susținere ai statului și întregului regim politic burghezo-moșieresc, trebuie remarcat că, dată fiind structura socială a României interbelice, formată aproape în totalitatea ei din țărani, muncitori, intelectuali, funcționari, meseriași și alte categorii care sufereau într-o formă sau alta exploatarea de clasă, și armata era alcătuită din clase și categorii sociale exploatare și asuprite, atât în viața civilă, cât și în anii serviciului militar, datorită regimului cazon specific. Astfel că în armată era proiectată sui generis situația generală existentă în țară, cu contradicțiile și problemele sociale grave nerezolvate și la rezolvarea cărora muncitorii și țăranii în haine militare erau interesați în mod obiectiv să contribuie alături de poporul din care proveneau și de care erau legați prin mii de fire.

Continuând tradițiile muncii în armată ale vechii mișcări socialiste — care prin celebrul manifest al lui M. G. Bujor *Către concentrați și rezerviști* făcea o adevărată profesiune de credință îndemnând soldații să nu tragă în frații lor țărani răsculați pentru pământ și libertate în 1907 —, P.C.R. a desfășurat, încă de la înființare, o susținută muncă politică, organizatorică și propagandistică pentru atragerea armatei alături de popor la lupta revoluționară împotriva regimului burghezo-moșieresc. În concepția strategico-tactică a partidului, armata ocupa, alături de clasa muncitoare, țărănime, intelectualitate, un loc principal. Într-un manifest din 1921, intitulat semnificativ pentru a sugera unirea în luptă: *Către muncitori, țărani și soldați* — se arăta că „Fără un partid comunist, muncitorimea și țărănimea din România va avea soarta din 1907. Partidul Comunist va trebui să aibă organizații în orașe, orașele, sate și armată. Frații noștri din armată nu pot fi decât și ei contra stăpînitorilor, ei trebuie să minuiască armele alături de noi pentru... dictatura proletariatului”¹.

P.C.R. a rămas credincios în toți anii regimului burghezo-moșieresc ideii de a păstra o legătură strînsă cu armata, cu elementele progresiste din rândul ofițerilor, desfășurînd în acest scop o vastă muncă propagandistică în vederea demascării politicii antipopulare reacționare a claselor dominante — politică pe care era pusă s-o înfăptuiască contrar voinței sale armata, reprimînd în sînge luptele țăranilor și muncitorilor. Într-un manifest din anii crizei economice 1929—1933, partidul lansa chemarea: „Trebuie să organizați înfrățirea soldaților

¹ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ed. II, Buc., 1953, p. 26.

cu muncitorii și țărani. Faceți front unic al maselor muncitoare contra frontului unic al burgheziei². În urma muncii politice a partidului în armată se știe că primele trupe de infanterie au refuzat să tragă asupra greviștilor răsculați la „Grivița“ în 1933 și guvernării au fost nevoiți să aducă trupe speciale de grăniceri și poliție pentru a putea înăbuși în sânge aceste lupte. Partidul a întrezărit în solidarizarea episodică a armatei cu lupta revoluționară a muncitorilor și țărănilor, începutul unui proces care avea să se generalizeze în perioada următoare, a luptei antifasciste, antihitleriste și antirăzboinice. Într-un manifest din 1934 partidul anticipa în mod cu totul simbolic cotitura ce avea să se producă peste zece ani în rîndul armatei: „Stăpînitorii și-au așternut un pat de baionete. Dar baionetele sînt un culcuș țepos și nesigur. Tradiția glorioasă a soldaților care au refuzat să tragă în 1907 în țărani răsculați a fost reluată de plutoanele care au pus arma la pămînt în februarie 1933, refuzînd să tragă în ceferiști și în poporul Griviței și Grandului. Unirea maselor exploatare, frăția în luptă a muncitorilor, țărănilor și soldaților va însemna sfîrșitul regimului moșiero-capitalist și libertatea poporului... În loc de calea fascismului și a războiului, în loc de calea mizeriei și a morții, poporul muncitor va pași pe calea vieții noi, pe calea singurei ieșiri spre viață din criza și mizeria de azi, pe calea făuririi guvernului muncitoresc-țărănesc³.”

2. În perioada luptei contra pericolului fascist și hitlerist, P.C.R. a intensificat eforturile de atragere a armatei la lupta generală a poporului pentru apărarea libertăților democratice, a regimului constituțional, a independenței, suveranității și integrității naționale a țării. Cu toate greutățile și riscurile extrem de mari pe care le implica munca ilegală în armată, comuniștii și antifasciștii au răspîndit aici ziare ca „Scînteia“, „Tînărul Leninist“, „Cazarma“, „Viața ostășească“ ș.a. prin care lămureau soldații și ofițerii asupra primejdiei fasciste, hitleriste. Totodată, partidul a tipărit și difuzat un mare număr de broșuri, manifeste și alte materiale propagandistice adresate militarilor. Iată numai cîteva din titlurile unor asemenea materiale: *Pentru ce trebuie să lupte orice soldat*⁴, *Incorporările și cum trebuie dusă lupta antirăzboinică în armată*⁵, *Către muncitorii și țărani în haine militare*⁶, *Tovarăși muncitori, funcționari, meseriași, studenți, soldați și ofițeri*⁷, *Muncitori, țărani, meseriași, funcționari, studenți, învățători, soldați și ofițeri*⁸, *Muncitori, țărani, intelectuali, soldați și marinari*⁹, *Muncitori din fabrici și de pe ogoare, vîrstnici și tineri. Soldați. Femei de concentrați*¹⁰, *Muncitori, țărani, intelectuali și soldați din Moldova*¹¹, *Muncitori, țărani, intelectuali, soldați*¹² etc. În materialele sale propagandistice, partidul milita pentru apărarea revendicărilor imediate ale soldaților, ca de pildă, mărirea soldei și plata ei regulată, hrană mai bună, înlăturarea corvezilor, bătăilor și a întregului tratament inuman din cazarmile regimului burghezo-moșieresc, dreptul

² *Idem*, p. 87.

³ *Idem*, p. 239.

⁴ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab, XVI—7.

⁵ *Scînteia*, anul III, 1 februarie 1933.

⁶ *Documente din istoria Partidului Comunist ...*, p. 187.

⁷ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXI — 1, nr. inv. 976.

⁸ *Idem*, cota A XXIV — 12, nr. inv. 1080.

⁹ *Idem*, cota A XXIV — 18, nr. inv. 1086.

¹⁰ *Idem*, cota A XXIV — 44.

¹¹ *Idem*, cota A XXIV—40, nr. inv. 1891.

¹² *Idem*, cota A XXIV—32, nr. inv. 1628.

la învoiri în oraș, permisiile acasă pe timpul lucrului la cîmp etc.¹³. Pornind de la aceste revendicări specifice, partidul încerca atragerea soldaților la lupta politică împotriva organizațiilor fasciste, în special a Gărzii de fier (din 1934, Partidul „Totul pentru Țară“), care urmărea să instaureze dictatura în România, să subordoneze țara Germaniei hitleriste. Într-un manifest din 1937 — anul cînd legionarii amenințau că dacă vor obține victoria în alegeri, vor încheia alianța dintre România și Germania hitleristă — P.C.R., semnalînd primejdia, atrăgea atenția că „Fasciștii caută prin teroare să îngrozească poporul, iar prin lagăre de concentrare, înscenări și asasinate să nimicească pe democrați. În afara țării guvernul acestei dictaturi va închina România lui Hitler transformînd-o în pașalic hitlerist, aruncîndu-se în aventura războiului alături de Germania contra... Uniunii Sovietice“¹⁴. Apreciînd încă atunci că o asemenea orientare ar echivala cu o adevărată catastrofă națională pentru țară, manifestul cerea unirea tuturor forțelor progresiste într-un singur front de luptă: „La luptă pentru un guvern al păcii, pentru o politică de pace, pentru stringerea alianței cu Franța democratică, cu Mica Înțelegere, cu Înțelegera Balcanică, pentru încheierea pactului de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică“¹⁵.

Concepția P.C.R. privind locul și rolul armatei în lupta generală antifascistă și antihitleristă a poporului, despre trecerea la lupta cu arma în mîină pentru apărarea fruntariilor țării în fața primejdiei hitleristo-horthyste, a ieșit pregnant în evidență în anii 1938—1940, cînd după cîmpirea Cehoslovaciei și Poloniei agresiunea fascistă a ajuns la granițele din nord și vest ale României. În aceste condiții grele pentru țară — condiții agravate și mai mult de unele recomandări străinii, greșite, ale Cominternului de a nu îndrepta ascuțișul luptei împotriva Germaniei fasciste —, P.C.R., considerînd această recomandare ca greșită, contrară intereselor naționale ale României, cauzei democrației și păcii, a chemat masele la luptă hotărîtă contra hitlerismului¹⁶. Partidul a dat cuvînt de ordine membrilor săi să se prezinte imediat la concentrări și să lupte pentru întărirea forței politice și morale a armatei contra Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste, subliniînd că „războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării contra agresiunii fasciste este un război drept“¹⁷. După cum relatea Armand Călinescu — pe atunci prim-ministrul țării — la concentrările din 1939 s-au prezentat de trei ori mai mulți rezerviști decît fuseseră chemați, pentru a apăra țara de agresorii fasciști¹⁸. Prin vibrantul manifest din 17 martie 1939, partidul semnală primejdia că trupele horthysto-hitleriste se află la granițele țării și că deci „Întreg poporul să se pună în stare de alarmă... Comuniștii vor lupta cu arma în mîină în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților săi, revizioniști“¹⁹. Această linie politică a conducerii centrale a partidului a fost transpusă în practică și de organizațiile teritoriale. Astfel, Comitetul teritorial pentru Ardeal și Banat al P.C.R. arăta într-un manifest că toți cetățenii țării, fără excepție, indiferent de națio-

¹³ *Scînteia*, anul III, 1 februarie 1933.

¹⁴ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXI—1, nr. inv. 976.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la primul Congres al Frontului Unității Socialiste ... 23—24 mai 1974*, Buc., 1974, p. 11.

¹⁷ *Lupta de clasă*, 28 martie 1939.

¹⁸ *România în războiul antihitlerist — 23 August 1944 — 9 Mai 1945*, Buc., 1966, p. 16.

¹⁹ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXIII—9, nr. inv. 1030.

nalitate, trebuie să-și facă „datoria în armata română“ și să lupte „cot la cot în contra pericolului hitlerist“²⁰. În broșura „Să nu capitulăm! Să ne împotrivim!“, publicată de organizația P.C.R. Oradea, se arăta: „...Vom apăra, dacă va fi nevoie, cu prețul vieții noastre frontierele actuale ale României“.

Poporul român, în frunte cu comuniștii, s-a ridicat cu hotărâre împotriva odiosului dictat imperialist de la Viena din 1940, impus României de către statele fasciste sub amenințarea forței și prin care partea de nord a Transilvaniei era predată Ungariei horthyste. Din inițiativa P.C.R. au avut loc în întreaga țară impresionante demonstrații de protest sub lozincile apărării granițelor și la care au participat, cuprinși de un puternic elan patriotic, sute de mii de muncitori, țărani, intelectuali, soldați, ofițeri. În cuvântul lor la aceste demonstrații, numeroși ofițeri — exprimând starea de spirit a întregii armate — arătau că erau gata să lupte și să moară pentru apărarea granițelor sfinte ale țării. Astfel, la demonstrația de la Sibiu un ofițer declara în cuvântul său „Dacă nu vom ști să ne apărăm drepturile noastre sfinte, nu merităm să purtăm uniforma militară“²¹. Deși primise ordin să se retragă din zonă, armata era gata mai degrabă să refuze executarea ordinului și să lupte împotriva cotropitorilor care ne invadau țara. Armata — ca de altfel întreg poporul român — nu putea pricepe de ce trebuie să „cedeze“ fără luptă o parte a teritoriului străbun și să se retragă cu lacrimi în ochi de pe liniile fortificate, numai pentru a executa ordinele statelor fasciste.

Drama națională a României din 1940 era rezultatul direct al politicii de subminare a rezistenței naționale de către organizațiile fasciste — Garda de fier, Grupul etnic german, organizațiile iredentiste maghiare etc. —, a refuzului partidelor istorice de a se ralia mișcării generale antifasciste conduse de P.C.R., dar mai ales a politicii trădătoare a marilor puteri de călcare în picioare a tratatelor cu privire la granițele statornicite după primul război mondial, a politicii de împărțire în sfere de influență în Europa și în lume și care a dus la izolarea, abandonarea și în cele din urmă la împingerea țărilor mici din centrul și sud-estul Europei în brațele fascismului, ale Germaniei hitleriste. Această politică a avut consecințe nefaste și pentru România, care a rămas izolată și amenințată din toate părțile, ducând pe rând la ciopîrțirea statului național unitar făurit în 1918, instaurarea dictaturii fasciste, ocuparea țării de către trupele hitleriste și subordonarea Germaniei, împingerea țării — contrar voinței poporului român — în războiul împotriva Uniunii Sovietice.

3. *Instaurarea regimului fascist și tîrîrea țării în războiul antisovietic* a fost privită cu indignare și ură de către întreg poporul român, inclusiv de către armată. Astfel, din inițiativa și sub conducerea P.C.R., pe baza mișcării antifasciste care fiiințase în țară în deceniul al IV-lea cînd au fost create zeci de organizații de masă legale, o largă presă democratică, s-a dezvoltat o puternică *mișcare de rezistență națională, antifascistă, antihitleristă și antirăzboinică*. La această mișcare de mare anvergură participa clasa muncitoare, care desfășura puternice acțiuni de sabotaj a industriei de război și a transporturilor hitleriștilor către front; țărănimea, prin sabotarea rechizițiilor și aprovizionărilor armatei germane; intelectualitatea, prin aversiunea ei față de ideologia fascistă și nazistă, prin memorii

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul I, dosarul nr. 222, fila 208.

²¹ *România în războiul antihitlerist* ..., p. 32.

de protest împotriva dictaturii fasciste, a ocupației hitleriste și a războiului anti-sovietic; funcționarii, femeile, tineretul, naționalitățile conlocuitoare, prin diverse forme de nesupunere împotriva ordinii fasciste și a războiului. O puternică mișcare de rezistență s-a dezvoltat și în rîndurile *armatei*, concretizată în fuga de încorporări pentru frontul hitlerist, nesupunerea la ordine, dezertarea în masă de pe front, crearea de grupe de partizani care organizau atacuri împotriva transporturilor militare ale hitleriștilor etc. Armata română era ostilă fascismului, hitlerismului. După cum aprecia Lucrețiu Pătrășcanu, cauzele acestei atitudini erau multiple. În primul rînd, politica prohitleristă a mișcării legionaro-fasciste care a culminat cu aducerea în țară a armatei germane a creat puternice reacții în rîndul ofițerimii române care se vedea pusă într-o stare de inferioritate, de dependență față de noii veniți, se simțea lovită în amorul ei propriu, mai ales după evenimentele din toamna anului 1940 cînd a fost obligată să părăsească fără luptă partea de nord a Transilvaniei. În al doilea rînd, mișcarea legionară — compusă din aventurieri, parveniți, elemente declasate, elemente ale micii burghezii sau pături sărace, înapoiate politicește — își crease propriile sale formațiuni înarmate. În al treilea rînd, ofițerimea română nu putea uita că legionarii au împușcat în toamna anului 1940 numeroși generali și ofițeri care pe parcursul anilor luaseră sau executaseră măsuri îndreptățite de reprimare a Gărzii de fier²². Se știe că acestei odioase organizații teroriste i-au căzut victime și prim-ministrul I. G. Duca, Nicolae Iorga, generalul Argeșanu, Armand Călinescu. În timpul rebeliunii din ianuarie 1941, legionarii, cu sadismul lor caracteristic, au împușcat și numeroși soldați, iar pe alții i-au ars de viu, după ce turnaseră benzină pe ei.

Semnificativ pentru starea de spirit antilegionară, antifascistă, antihitleristă a armatei este faptul că portofoliul apărării a rămas printre puținele care n-au ajuns pe mîna legionarilor, iar în timpul rebeliunii armata a fost forța care a înăbușit dezmățul dezlănțuit de legionari în scopul acaparării întregii puteri din mina lui Antonescu.

Hotărîrea lui Antonescu de a satisface cererea lui Hitler cu privire la participarea armatei române la războiul antisovietic — hotărîre ce fusese luată fără avizul Marelui Stat-major și chiar al regelui care au aflat abia mai tîrziu despre aceasta — a stîrnit o puternică opoziție în rîndul soldaților și ofițerilor. Formele de împotrivire ale armatei române războiului antisovietic cunoșteau o gamă variată: scrisori și memorii de protest adresate lui Ion Antonescu, refuzul unor mari comandanți de a continua lupta pe teritoriul sovietic după faza inițială a războiului, ciocniri cu trupele germane, neexecutarea ordinelor germane, trecerea liniilor frontului de partea armatei sovietice, retragerea sub diverse pretexte a unui mare număr de unități de pe front etc. O serie de generali patrioți, ca Iosif Iacobici, Ilie Șteflea, N. Ciupercă, Al. Orășanu ș.a. au reușit prin curajul, măiestria și clarviziunea lor să refuze multe din cererile germane de a trimite noi trupe pe front, ferind de focul ucigător al unui război nedrept sute de mii de soldați și ofițeri români și păstrîndu-i astfel pentru viitoarele lupte de eliberare a părții de nord a Transilvaniei de sub ocupația horthystă. În pofida măsurilor de mîna forte ale lui Hitler și Antonescu de a „reface moralul armatei române“ și a o obliga să lupte mai departe împotriva U.R.S.S., pe front și în țară, armata, simțind pulsul poporului, era gata să întoarcă armele împotriva

²² Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Buc., 1970, p. 263.

nemților și să elibereze țara de ei. „Am surprins ostași... care manifestă dorința de a încheia pace cu rușii și a întoarce armele contra germanilor pentru a-i scoate din țară” — se arăta într-o sinteză informativă a Regimentului 3 dorobanți. De asemenea, erau tot mai multe cazurile de ciocniri violente între militarii români și cei hitleriști pe front sau în spatele frontului²³. Aceeași dorință fierbinte de a lupta pentru eliberarea țării de ocupații hitleristo-horthyști a stat și la baza constituirii în Uniunea Sovietică și cu ajutorul guvernului sovietic, a celor două divizii formate din foști prizonieri români — „Tudor Vladimirescu” și „Horea, Cloșca și Crișan”. „Noi românii — se spunea într-un document constitutiv al primei divizii — nu dorim stăpânirea străină a generalilor germani. Noi dorim cîrmuirea noastră românească reprezentată printr-un guvern cu adevărat național al României, un guvern al păcii, libertății și independenței”²⁴.

Manifestările de spirit antihitleriste ale armatei române își aveau sorgintea și în unele antecedente istorice. În memoria și conștiința armatei române — ca și a întregului popor — erau încă vii suferințele îndurate în perioada primului război mondial datorită cîtopririi țării de către trupele imperialiste germane. Din efectivul de 3.555 de ofițeri superiori și generali activi existent în 1940, 3.158 luaseră parte la luptele împotriva imperialiștilor germani în primul război mondial²⁵. Această situație crea un sentiment de mîndrie patriotică ce se transmitea întregii noastre armate, dornică să elibereze grabnic țara de noii asupritori.

La toate acestea mai trebuie adăugate: tratamentul arrogant, înjositor, brutal la care era supusă armata română de către hitleriști, faptul că pe front trupele române erau puse să lupte în cele mai grele sectoare, că unii soldați români care refuzau să mai lupte într-un război nedrept au fost judecați, condamnați și executați sau pur și simplu împușcați, că în perioada retragerii, hitleriștii treceau cu camioanele și tancurile lor peste răniții români, refuzînd să le mai acorde vreun ajutor sau chiar împușcîndu-i fără milă.

Toate acestea arătau că criza regimului fascist cuprindea tot mai mult și armata care se alătura celorlalte forțe antifasciste, antihitleriste, antirăzboinice conduse de partid. După cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „La chemarea P.C.R. s-au ridicat la luptă masele populare, acționînd pentru ieșirea României din războiul alături de Germania hitleristă, pentru eliberarea întregului teritoriu al țării și zdrobirea definitivă a fascismului german. Alături de masele populare au participat și numeroși militari”²⁶.

4. În condițiile interne ale adîncirii crizei dictaturii militaro-fasciste, ca și în condițiile externe favorabile din vara anului 1944 determinate de victoriile istorice obținute de armatele sovietice, de armatele americană și engleză în vest, de forțele de eliberare națională și de partizani din diferite țări, P.C.R. a putut trece la finalizarea liniei strategico-tactice lansate prin platforma-program din 6 septembrie 1941 cu privire la *insurecția națională armată, antifascistă și anti-imperialistă*. Pentru atragerea în totalitate a armatei la lupta întregului popor în insurecție și în lupta antihitleristă, P.C.R. a intensificat în prealabil munca

²³ A. Simon, M. Covaci, *Insurecția națională antifascistă armată din August 1944*, Buc., 1973, p. 25—26.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la solemnitatea sărbătoririi și decorării Diviziei „Tudor Vladimirescu — Debrețin” cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la înființare*, Buc., 1974, p. 6—7.

²⁵ *August '44 — culegere de studii*, Buc., 1971, p. 87—88.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la solemnitatea sărbătoririi și decorării Diviziei „Tudor Vladimirescu—Debrețin” ...*, p. 6.

politică, organizatorică și propagandistică în rîndul militarilor, ofițerilor și generalilor. Astfel, au fost răspîndite în armată peste 80 de titluri de manifeste și broșuri în circa 120 de unități sau garnizoane militare. Începînd cu popularizarea Platformei din septembrie 1941 și alte documente de partid, comuniștii arătau maselor de militari adevăratul scop al războiului dus de hitleriști, popularizau formarea coaliției antihitleriste, chemau masele și armata la lupta împotriva dictaturii fasciste și a hitleriștilor²⁷. În coloanele presei ilegale, prin manifeste, apeluri, chemări, prin munca de la om la om, comuniștii și luptătorii antifasciști au lărgit contactele cu masele de militari, au dus o muncă de clarificare a soldaților și ofițerilor, formînd în numeroase unități grupuri antifasciste, atrăgînd la ideea insurecției armate numeroși ofițeri superiori cu stare de spirit patriotică, înțelegînd că numai prin răsturnarea dictaturii fasciste putea fi salvată țara de la catastrofa națională. Într-un manifest, de 1 Mai 1944, P.C.R. lansa un apel mobilizator poporului și armatei de a respinge planurile lui Hitler și Antonescu cu privire la angajarea României într-un „război total“ alături de Germania, care ar fi transformat țara într-un adevărat cimitir și de a trece la răsturnarea regimului fascist, întoarcerea armelor și alăturarea armatei române armatei sovietice și întregii coaliții antihitleriste, eliberarea țării de ocupanții străini: „Popor român! Salvează-te de la catastrofă! Părăsește războiul criminal nemțesc! Doboară clica trădătorului Antonescu de la cirna țării! Luptă pentru pace! Alungă cu arma în mînă pe cotropitorii hitleriști de pe pămîntul patriei. Luptă pentru eliberarea fraților din Ardealul de nord!“²⁸. La începutul lunii august 1944, un alt manifest al partidului adresat direct armatei, soldaților și ofițerilor le cerea: „...Acum aveți datoria să luptați pentru salvarea poporului român și pentru eliberarea fraților din Ardealul de nord. Salvați avutul și hrana poporului de jefuitorii nemți! Întoarceți armele contra nemților și trădătorilor din slujba lor“²⁹.

Atragerea armatei alături de celelalte forțe antifasciste, antiimperialiste ale țării, unirea tuturor forțelor progresiste naționale într-un singur front a constituit factorul determinant al succesului insurecției. Faptul că partidul s-a orientat spre atragerea armatei alături de popor, că a stabilit insurecția ca unica tactică posibilă pentru doborîrea unui regim de dictatură sprijinit de puternica mașină de război hitleristă, atestă maturitatea și clarviziunea politică a partidului în raport cu toate celelalte forțe politice existente atunci în țară.

După cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „În această coaliție armata deținea un loc important. Trebuie menționat că în anii războiului, în pregătirea eliberării patriei partidul s-a preocupat de desfășurarea unei largi activități în rîndul întregii armate, a stabilit legături cu conducătorii ei, cu numeroși generali și ofițeri. Aceasta a constituit un factor care a determinat ca armata să participe activ la înlăptuirea insurecției naționale antifasciste, cît și la toate transformările revoluționare, la toate victoriile dobîndite în făurirea socialismului pe pămîntul românesc“³⁰.

Necesitatea obiectivă a atragerii armatei la înlăptuirea actului insurecțional a determinat partidul să stabilească contacte și cu cercurile palatului. După cum

²⁷ *August '44 ...*, p. 68.

²⁸ *Documente din istoria P.C.R. ...*, p. 376.

²⁹ *Idem*, p. 387.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la solemnitatea sărbătoririi și decorării Diviziei „Tudor Vladimirescu—Debrețin“ ...*, p. 6—7.

arăta secretarul general al partidului, „În același timp s-a dezvoltat colaborarea activă cu armata, cu cadrele de conducere ale acesteia, inclusiv cu Palatul, cu regele Mihai“³¹. Atragerea regelui, care era capul oștirii, alături de forțele patriotice, oferea garanția în plus că armata va sprijini unitar acțiunea de răsturnare a dictaturii fasciste și de întoarcere a armelor împotriva Germaniei hitleriste. În acest scop, încă din 1943, P.C.R. prin reprezentantul său Lucrețiu Pătrășcanu a stabilit legături cu cercurile palatului³². După numeroase alte tratative, în noaptea de 13—14 iunie, când momentul începerii insurecției se apropia, a avut loc din inițiativa P.C.R. o ședință conspirativă a reprezentanților săi Emil Bodnaraș și Lucrețiu Pătrășcanu, cu reprezentanții palatului și ai armatei: generalii Constantin Sănătescu și Gheorghe Mihail, colonelul Dumitru Dămăceanu, Ion Mocsony-Stircea, Mircea Ioanițiu, Grigore Niculescu-Buzești. La această ședință a fost aprobat după vii discuții planul insurecțional elaborat de partid, pentru pregătirea acțiunii armate, fiind format un Comitet militar din generalii Gheorghe Mihail, C. Vasiliu-Rășcanu, colonelul Dumitru Dămăceanu, și care ulterior a fost lărgit și cu alte cadre militare. La 15 iunie generalul Constantin Sănătescu a comunicat și acordul regelui la planul insurecțional stabilit³³. Un rol important l-au avut generalii și ofițerii patrioți cu care conlucrea deja de mult partidul în vederea pregătirii înlăptuirii tuturor etapelor insurecției: stabilirea planului operațional, discutarea formulei noului guvern și a primelor sale acte, arestarea lui Antonescu și a guvernului, întoarcerea armelor împotriva hitleriștilor și alungarea lor din țară. O contribuție esențială la pregătirea militară a insurecției a avut-o reprezentantul P.C.R., Emil Bodnaraș, care a ținut legătura cu membrii Comitetului militar, în special cu colonelul Dumitru Dămăceanu, șeful Statului-major al Comandamentului Militar al Capitalei, precum și cu alți ofițeri superiori ca generalul Constantin Ariton, șeful de Stat-major al Inspectoratului general al Jandarmeriei. De asemenea, un aport deosebit în reușita acțiunii insurecționale l-a adus generalul Constantin Sănătescu, care, prin funcția sa de șef al Casei militare regale, prin prestigiul ce-l avea în armată și prin legăturile sale cu numeroși generali și ofițeri, a putut obține informații prețioase pentru pregătirea și înlăptuirea planului insurecțional³⁴.

Conform liniei strategico-tactice a P.C.R., un rol important în acțiunea insurecțională alături de armată trebuiau să-l joace *formațiunile de luptă patriotice*, care au început să fie create și instruite încă din noiembrie 1943. În București au luat ființă asemenea formațiuni muncitorești înarmate la Atelierele C.F.R. „Grivița“, la întreprinderile „Malaxa“, „Lemaitre“, „S.T.B.“, uzina „Grozăvești“ etc., creindu-se totodată și comandamente pe sectoare. Concomitent au fost înființate asemenea formațiuni patriotice de luptă la „Astra Română“, „Steaua Română“, „Vega“, „Româno-Americana“ și alte întreprinderi din Ploiești și Valea Prahovei, Brașov etc.³⁵.

Totodată fuseseră create mai de mult și luptau cu succes împotriva hitleriștilor *unele grupe de partizani*, cum au fost cele de pe Valea Prahovei, din Munții Vrancei, în Delta Dunării și în regiunile Banat, Maramureș și Suceava³⁶.

³¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la primul Congres al F.U.S. ...*, p. 11.

³² A. Simon, M. Covaci, *op. cit.*, p. 31—32.

³³ *Idem*, p. 35—36.

³⁴ *Idem*, p. 40—41.

³⁵ *Idem*, p. 44—45.

³⁶ *România în războiul antihitlerist ...*, p. 39.

După cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată aniversării a trei decenii de la victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, „S-a realizat o largă colaborare cu toate forțele ce se pronunțau într-o formă sau alta, pentru ieșirea României din războiul dus împreună cu Germania fascistă, pentru trecerea țării alături de Uniunea Sovietică și de celelalte țări ale coaliției antihitleriste”³⁷.

Astfel, pe baza acțiunii insurecționale sincronizate a armatei, formațiunilor de luptă patriotice ale clasei muncitoare, grupelor de partizani, ale întregului popor ridicat la luptă cu arma în mînă în zilele de foc ale lui August 1944, a fost posibilă răsturnarea de la conducere a clictii fasciste antonesciene, formarea unui guvern de salvare națională condus de generalul Constantin Sănătescu, ieșirea României din războiul antisovietic, întoarcerea armelor împotriva hitleriștilor, alăturarea țării la coaliția antihitleristă.

5. Odată cu insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă s-a trecut, în mod firesc, și la *alăturarea României la războiul antihitlerist*. Spre cinstea și onoarea armatei române, ea a răspuns în mod hotărît și unitar acțiunii curajoase de întoarcere a armelor împotriva Germaniei hitleriste — caz unic în istoria celui de al doilea război mondial. De la soldat pînă la general, armata a înțeles comandamentul istoric al zilei, de care depindea viitorul destin al patriei. Astfel, hitleriștii nu au putut dezbină sau dezarma armata, așa cum s-a întîmplat din nefericire în alte țări. Generalul Hansen raporta disperat la Berlin, după primele ore ale insurecției, prevenindu-l pe Hitler că insurecția din România nu era „... opera unui grup restrîns de conspiratori din cercurile palatului”, ci o acțiune „bine pregătită, înfăptuită de popor și de armată... Acțiunea se bucură de cel mai larg asentiment. Nu se poate găsi nici un general care să formeze un contraguvern”³⁸. În acest fel s-au năruit și ultimele încercări ale lui Hitler de a menține România sub jugul imperialismului fascist german. Sub conducerea P.C.R. poporul și armata au hotărît un cu totul alt destin țării noastre — destinul eliberării depline.

Insurecția victorioasă din București a constituit semnalul declanșării în întreaga țară a luptei pentru scuturarea dominației imperialiste și alungarea din țară a cotropitorilor hitleristo-horthyști. P.C.R. a mobilizat poporul și armata pentru continuarea hotărîtă a luptei începute la 23 August 1944. În acest sens un manifest din 4 septembrie cerea: „Ofițeri și soldați! Români! Lupta voastră eroică a sfărîmat în cîteva zile stăpînirea nemților și slugilor lor din țară. Bucureștiul, capitala noastră dragă a fost eliberat de năpîrcile nemțești și de stăpînirea nesuferită a bandei lui Antonescu; datorită luptei voastre vitejești și a ajutorului ce v-au dat formațiunile patriotice înarmate, eroica armată roșie și aviația aliată, în tot cuprinsul țării nemții sînt zdrobiți cu miile, sînt luați prizonieri, mulți se predau, iar acele unități care refuză să se predea sînt încercuite și nimicite...”

Dar fiara fascistă nu este complet nimicită... De aceea lupta voastră, dragi ofițeri și soldați, trebuie să fie și mai necruțătoare, alături de puternicii noștri

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de a XXX-a aniversări a eliberării României de sub dominația fascistă — 22 August 1974*, Buc., 1974, p. 8.

³⁸ A. Simon, M. Covaci, *op. cit.*, p. 55.

aliați, pină la nimicirea hoardelor germano-fasciste, a cotropitorilor unguri și a asasinilor legionari care au adus în țară pe nemți³⁹.

În spiritul acestei chemări înflăcărâte a partidului, armata, formațiunile de luptă patriotice, întreg poporul a continuat cu însuflețire lupta eroică pentru eliberarea întregului teritoriu național de sub stăpînirea străină. În această luptă poporul român a primit un prețios ajutor din partea glorioasei armate sovietice. Frăția de arme româno-sovietică din acești ani a pus bazele viitoarei prietenii trainice din anii socialismului între țările noastre.

După eliberarea țării de sub dominația fascistă, armata română, continuînd firul trainic al tradițiilor internaționaliste, antifasciste și umaniste ale partidului și poporului nostru, a continuat lupta pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei de sub jugul fascist. Numeroase declarații oficiale autorizate, consemnate în documentele istorice ale vremii, subliniază însemnătatea internațională deosebită a insurecției noastre armate și a contribuției armatei române la zdrobirea definitivă a fascismului. Astfel, în legătură cu *insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă*, postul de radio Moscova relatează la 27 august 1944 că „Ieșirea României din Axă are o importanță covârșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul sistem de dominație german din sud-estul Europei”⁴⁰. Postul de radio New-York aprecia de asemenea, la 30 august 1944, că „România, dînd posibilitate trupelor sovietice să sfărîme rezistența germană de pe Carpați, contribuie hotărîtor la victoria puterilor aliate”⁴¹.

Aprecieri elogioase sînt făcute și în legătură cu *contribuția militară și economică* a României la războiul antihitlerist. Astfel, postul de radio Paris arată că „Franța socotește că România a adus prin contribuția ei o scurtare a războiului cu cel puțin 6 luni”⁴². Într-adevăr, România se situează prin această contribuție pe locul al IV-lea din lume. Efectivul total al trupelor române pe frontul antihitlerist a fost de 540.000 de oameni, iar contribuția economică de peste 1 miliard de dolari (la cursul din 1938). Jertfa de sînge a armatei române în acest război se ridică la 170.000 de morți, răniți și dispăruți.

O recunoaștere a vitejiei cu care a luptat armata română în acest război sînt și cele 300.000 de decorații românești, sovietice, cehoslovace și ungurești acordate armatei române, numeroasele evidențieri prin ordine ale Ministerului de război al României și prin 7 ordine de zi ale Comandamentului Suprem sovietic. Evidențîind faptele de arme deosebite ale vitezei noastre armate pe frontul antifascist, Rodion Malinovski, mareșal al Uniunii Sovietice, arată: „Ca fost comandant al trupelor Frontului 2 ucrainean, îmi amintesc cu multă satisfacție de glorioasele fapte de arme săvîrșite de ostașii români care, fără a-și cruța forțele și chiar viața, luptau plini de curaj și bărbăție pentru obținerea victoriei asupra dușmanului urît de moarte. Prin faptele lor vitejești ei au contribuit la apropierea zilei victoriei”⁴³. Ludvik Svoboda, președintele R.S. Cehoslovace arată de asemenea: „În decurs de cinci luni, cele două armate române și Divizia »Tudor Vladimirescu« au luptat fără întrerupere pentru eliberarea Cehoslovaciei. În

³⁹ Cf. *Scînteia* din 9 mai 1974.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

acest timp, ele au înaintat pe o distanță de 400 km, au eliberat 31 de orașe și 1.722 de comune. Aceasta este o contribuție mare a armatelor române la eliberarea Cehoslovaciei de sub jugul fascist⁴⁴. În sfârșit, istoricul maghiar Csatáry Dániel apreciază în termeni elogioși aportul armatei române la eliberarea Budapestei — pentru care, se știe, au murit 11.000 de români: „Participarea la eliberarea Budapestei a fost o însemnată faptă de arme a trupelor române pe teritoriul Ungariei, poate cea mai mare dintre toate: ele au ajutat la eliberarea capitalei unui popor în renaștere⁴⁵.”

*

Politica P.C.R. de alianță strinsă dintre popor și armată, care a condus la succesul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, la eliberarea țării, a fost continuată cu succes în forme noi în perioadele următoare — ale revoluției populare și construcției socialiste. Filonul străvechi și trainic al legăturii organice a armatei cu poporul, dovedit în decursul întregii și zbuciumatei noastre istorii în luptele cu asupritorii străini de tot felul pentru apărarea gliei străbune, pentru cucerirea independenței naționale în 1877, pentru apărarea țării și unitatea națională în primul război mondial, pentru eliberarea țării de sub dominația fascistă în cel de al doilea război mondial, s-a întărit și mai mult pe solul fertil al orînduirii socialiste.

Făcînd o cuprinzătoare retrospectivă istorică a acestor legături tradiționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta, în cuvîntarea ținută în fața activului de partid din armată la 10 decembrie 1975, că armata noastră este o armată pusă în slujba intereselor poporului, ea nu poate avea nici un fel de alte scopuri decît acelea de a apăra independența patriei, cuceririle revoluționare, de a servi cauza socialismului și comunismului. De altfel, de-a lungul secolelor, armata noastră a fost întotdeauna o armată de apărare a ființei poporului, a independenței naționale. Ea a jucat un rol activ în marile evenimente istorice care au dus la formarea statului național unitar. Așa a fost tot timpul, cu excepția unei perioade scurte din istoria poporului nostru, cînd dictatura militaro-fascistă a împins țara în brațele Germaniei hitleriste, a subordonat-o intereselor fascismului german și a aruncat armata noastră în războiul nedrept împotriva Uniunii Sovietice. Dar este știut că în acele împrejurări, din prima clipă, Partidul Comunist Român, alte forțe democratice și progresiste din România, s-au ridicat ferm, cu hotărîre, împotriva acestei politici, a acestui război nedrept, și au făcut totul pentru a pune capăt acestei stări de lucruri. Este o mîndrie pentru partidul nostru că, în împrejurările binecunoscute, armata a participat activ, în totalitatea ei, la înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, care a dus la ieșirea României din acel război rușinos și nedrept, la alăturarea țării și a armatei noastre armatei Uniunii Sovietice, coaliției antihitleriste. Aceasta a deschis calea participării României și a armatei noastre la lupta pentru eliberarea deplină a patriei, la înfrîngerea definitivă a fascismului. Prin întreaga activitate desfășurată după 23 August, prin jertfele date pe front, armata, întregul nostru popor au demonstrat că nu au avut nimic comun cu războiului dus de dictatura fascistă alături de Germania hitleristă. Prin luptă, armata noastră a demonstrat că rămîne o armată de apărare a cuceririlor revoluționare. Putem

⁴⁴ *Ibidem.*

⁴⁵ *Ibidem.*

spune că armata noastră nu va duce niciodată un război de agresiune împotriva cuiva. Ea va fi întotdeauna o armată pusă în slujba apărării independenței și suveranității naționale, a cuceririlor revoluționare, a socialismului și comunismului și va sta permanent de strajă tuturor acestor cuceriri, servind poporul, partidul, socialismul⁴⁶.

Pe baza experienței istorice românești, a experienței mai recente a altor țări privind rolul armatei în lupta de eliberare națională și socială, „Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism“, adoptat la Congresul al XI-lea, formulează concluzia, de mare importanță teoretică și practică pentru activitatea revoluționară, pentru stabilirea strategiei și tacticii partidelor comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor progresiste, revoluționare contemporane, că „Deși nu reprezintă o categorie socială aparte, prin rolul care îl joacă în stat, prin caracterul său organizat și disciplinat, armata constituie o forță de cea mai mare importanță. De aceea, trebuie acționat ca armata să fie pusă în slujba intereselor fiecărui popor, a politicii de dezvoltare economico-socială de sine stătătoare a fiecărei țări, a transformării revoluționare a societății, a apărării independenței și suveranității fiecărei națiuni, a păcii și colaborării internaționale“⁴⁷.

Programul P.C.R. arată că, în perspectiva trecerii în viitor la socialism a noi și noi popoare, fie pe căi pașnice, fie pe căi nepașnice, în funcție de raportul politic de forțe existent, de totalitatea condițiilor interne și internaționale, „proletariatul, în alianță cu celelalte mase muncitoare, trebuie să-și creeze propriile sale instrumente, propria forță armată care să asigure salvagardarea cuceririlor revoluționare împotriva reacțiunii interne și internaționale“⁴⁸.

Exemplul României, în care armata, în totalitatea ei, a devenit principalul instrument de execuție a operațiunilor insurecționale, alături de gărzile patriotice înarmate, iar conducerea operațiunilor militare s-a făcut prin eșaloanele superioare ale oștirii, a reprezentat o modalitate nouă, creatoare, pentru prima oară în istoria mișcării muncitorești revoluționare, de abordare și rezolvare a uneia din marile probleme ale revoluției⁴⁹.

IOAN CHIȘU

⁴⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea activului de partid din armată — 10 dec. 1975*, Buc., 1975, p. 15—16.

⁴⁷ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Buc., 1975, p. 210—211.

⁴⁸ *Idem*, p. 191.

⁴⁹ Ștefan Lache, *Politica P.C.R. de largi alianțe cu toate forțele progresiste, democratice și patriotice ale poporului*, în *Era socialistă*, 8/1976, p. 9—10.

LA POLITIQUE DU P.C.R. POUR COINTÉRESSER L'ARMÉE
DANS LA LUTTE RÉVOLUTIONNAIRE, ANTIFASCISTE ET
ANTIHI TLÉRIENNE DE PEUPLE

(Résumé)

Dans le présent étude l'on argumente, s'appuyant sur un vaste matériel documentaire, l'étroite collaboration entre le Parti Communiste Roumain et les forces progressistes de l'armée, depuis les années de l'illégalité. La politique du P.C.R. pour cointéresser l'armée à la lutte du peuple s'est intensifiée spécialement dans la période de l'insurrection nationale antifasciste et antiimpérialiste d'août 1944 et de la participation de la Roumanie à la guerre antihitlérienne. Ultimeurement, l'armée a participé effectivement à la totalité des transformations révolutionnaires, démocratiques et socialistes, qui ont eu lieu dans notre pays. À la fin, on relève la conclusion, d'une grande actualité, exprimée dans le Programme du P.C.R., au sujet du rôle progressiste de l'armée dans toutes les transformations révolutionnaires sociales et nationales de différents pays.